

La família Encesa de Granollers de Rocacorba. La catalanització de cognoms francesos (s. XVI-XVII)

ANNA LLANSÓ SOLÀ

Investigadora

Quaderns de la Selva, 23 (2011), 153-157

Resum: Anàlisi del fenomen de la immigració francesa a Catalunya durant l'edat moderna i la seva integració a la societat catalana a partir de la catalanització de cognoms i l'establiment de lligams amb famílies del país. S'estudia el cas concret d'Antoni Encesa, un mestre de cases originari d'una família que provenia de Tulle (Corrèze, França) i la seva família. Per a l'elaboració d'aquest treball s'han estudiat les fonts parroquials de la comarca.

Paraules clau: onomàstica, Granollers de Rocacorba, família Encesa, Occitània. immigració.

Abstract: *Analysis of French immigration in Catalonia during the modern age and its integration into Catalan society through the catalanisation of surnames and the links with local families. We study the case of Antoni Encesa, a home builder who originally came of a family from Tulle (Corrèze, France). For the preparation of this work we have studied the parochial records of the region.*

Keywords: *onomastics, Granollers de Rocacorba, Encesa family, Occitania, immigration.*



Centre
d'Estudis
Selvatans

La immigració francesa a Catalunya és un fenomen habitual des de l'Edat mitjana, però és en l'Època moderna, sobretot els segles XVI i XVII, on té el seu punt àlgid. Al llarg d'aquests segles són pocs els anys de pau, ja que l'estat de guerra entre la monarquia hispànica i França va ser constant. Tot i això, el factor bèl·lic no va impedir un flux constant d'habitants del Regne de França que s'instal·laren al Principat per treballar.¹ Entre les causes d'aquesta immigració francesa cap a la Península Ibèrica destaquen la pobresa, la fam i les epidèmies que patien algunes zones de la Gascunya, dels Pirineus i del Massís Central, la superpoblació de les regions més muntanyenques i rurals del migdia francès, les guerres de religió i les oportunitats que ofería un territori ple de possibilitats econòmiques derivades de la manufactura i del comerç, amb una demografia molt baixa i amb manca de mà d'obra.

Aquest no és un fenomen exclusiu de Catalunya; tota la península rebia aquesta immigració francesa. Cal matisar, però, que les regions frontereres amb França, com el País Basc, Navarra, Aragó i Catalunya, van ser les més afectades. Cal posar de relleu, però, tal com revela l'estudi de Jordi Nadal i Emili Giralt, que l'emigració de francesos a Catalunya els segles XVI i XVII no encaixa en el patró migratori que s'ha anat establint per a la immigració francesa a la resta de la monarquia en la mateixa època. Tradicionalment, la immigració francesa a la península s'ha definit per «un patró dominat pel caràcter temporal dels desplaçaments, el pes determinant de les ciutats en l'atracció d'immigrants i la poca significació estadística dels casos d'arrelament al país de destinació».² Amb l'estudi titulat *Immigració i redreç demogràfic. Els francesos a la Catalunya dels segles XVI i XVII*, Nadal i Giralt demostren el pes de la contribució dels immigrants francesos a la força de treball que feia funcionar l'economia catalana i revelen que el nombre d'aquests immigrants va ser una aportació fonamental per a la recuperació d'una població catalana molt malmesa per les guerres i les malalties.

Els francesos que s'establiren al Principat durant l'Edat moderna no han d'ésser, doncs, inclosos tots, com la majoria dels que es dirigien a altres regions de la península, dintre de la classe dels immigrants temporals. El principal contingent migratori francès era format per homes joves, fadrins solters, que amb els anys i els guanys de la seva força de treball es feien una dot per poder-se casar, majoritàriament, amb donzelles del Principat. Aquests immigrants, després de la celebració matrimonial, es devien integrar ràpidament a la comunitat que els havia acollit. La catalanització del prenom i cognom facilità aquest procés, així com la ràpida pèrdua de la designació del lloc d'origen.

1 No per això hem de pensar en un moviment migratori constant i sostingut; ben al contrari, el ritme d'arribada va ser variable i oscil·là molt d'uns anys a d'altres.

2 J. NADAL i E. GIRALT, *Immigració i redreç demogràfic. Els francesos a la Catalunya dels segles XVI i XVII*, Vic: Eumo, 2000. p.



Un d'aquests casos és el d'Antoni Ansesa: «Antoni Ansesa fou fill de Joan Ancessa y de Maria, cònjugues difunts de Tula, Regne de França».³ Es va casar en primeres núpcies el 28 de juny de 1692 amb «Esperansa Casamitjana, donzella filla de Sabastià Casamitjana y de Maria, cònjugues difunts de Llorà».⁴ El document parroquial no especifica ni la residència d'Antoni ni el seu ofici. Cal fixar-se que els noms dels seus pares són traduïts al català, ja que segurament es deien Jean i Marie. Buscant el registre d'òbits dels pobles on va viure l'Antoni, no hi ha evidència que els seus pares emigressin a Catalunya de forma definitiva amb ell ja que no hi ha registrada la seva mort. Es pot pensar que ni tant sols arribaren a emigrar.

Una cosa a destacar és que el capellà escriu de manera diferent els cognom de pare i fill. No es pot saber si és un error o un acte conscient de l'eclesiàstic. Cal buscar, doncs, el naixement de l'Antoni. En el departament de Tula (Tulle en francès, a la Corrèze) no hi ha registrat cap individu amb el cognom Ansesa o Ancessa, però sí que hi ha variants fonèticament molt similars: Ancèze, Encèze i fins i tot Ansaize. Tenint en compte que la majoria de la població no sabia ni llegir ni escriure era la transmissió de tipus oral la que determinava la manera d'escriure un cognom.

El cognom Ancèze és poc habitual però té certa presència en alguns pobles de la rodalia de Tula, tot i que no a la ciutat en si. Jean Philippe Matas ha investigat força aquesta família i no ha trobat la parella Jean i Marie Ancèze ni el baptisme de l'Antoni. Això no vol dir necessàriament que les dades siguin incorrectes, sinó que potser encara no s'han trobat aquests registres o, fins i tot, que serà impossible seguir-ne el rastre i corroborar la hipòtesi a causa de la pèrdua de la documentació parroquial.

Montsè Mumbriu, qui també ha investigat aquest cas, considera que els pares de l'Antoni són Jean d'Ancèze i Marie, de St. Julien aux Bois. Aquest matrimoni forma part de la petita noblesa, i és per aquest motiu que sembla estrany que un fill d'aquesta família emigrés a Catalunya com a mestre de cases (informació que es revela en documents posteriors al primer matrimoni).

La immigració francesa prové de tres grans focus, el primer és els Pirineus i Prepirineus, el segon el Llenguadoc i la conca de la Garona i per últim i tercer lloc, les Terres Altes i Massisos. Tula, la regió d'on prové l'Antoni Ansesa entra dins la tercera regió emigratòria cap a Catalunya. Situada a l'extrem nord de la regió dels massisos, Tula, per proximitat geogràfica, entra dins el patró migratori de l'Alta Alvernia. Aquesta zona, tot i que avui és «un dels territoris més rics de França, [...] va ser un país d'economia deficitària, de caire predominantment ramader, on si bé la conversió de les muntanyes en pastures va evitar que es

3 Arxiu Diocesà de Girona, Llibre de Dispenses de Proclames, 28 de juny de 1692

4 *Ibid.*



despoblés del tot, no va poder impedir, en canvi, que la seva “misère et stérelité” obliguessin una part dels habitants a expatriar-se».⁵

Una altra causa d'emigració va ser la fecunditat de les dones d'Alvèrnia que, «compensant en certa manera el flux d'expatriats, contribuïa a perpetuar la situació de desequilibri entre població i subsistències».⁶ Nadal i Giralt aporten el testimoni de l'intendent Legrand, el qual va descobrir la manca de matrimonis estèrils i l'abundància de mares amb quinze, divuit i fins a vint-i-dos fills. Aquesta alta natalitat, juntament amb el sistema hereditari de concentració del patrimoni familiar, és a dir, un equivalent al sistema de l'hereu català, obligava els fills cabalers a buscar necessàriament fora de la seva regió natal els mitjans de subsistència. No seria impossible, doncs, que l'Antoni Ansesa que va emigrar a Catalunya, fos descendent d'aquesta família de la petita noblesa rural.

Poc després del seu matrimoni amb Esperança Casamitjana, l'Antoni enviuda, ja que el 1694 es torna a casar en segones núpcies. «Antoni Ansesa, viudo de St. Esteve de Llémèna, vol casar amb Theresa Nofre y Sala, donzella, filla llegal de Salviu Sala y Nofre y de Magdalena, cònjuges de St. Esteve de Llémèna».⁷ La documentació parroquial de St. Esteve de Llémèna, en el llibre de matrimonis, aporta més dades: «A vint de mars de mil sis cens noranta y quatra a estat celebrat matrimoni particular de presents entre Antoni Ansesa, mestre de cases, biudo, y ab Teresa Nofra y Sala, doncella, filla llegal y natural de Salvi Sala y Nofra y de Magdalena, sa muller [...]».⁸

Fixem-nos que en aquest segon matrimoni de l'Antoni ja no s'especifica la seva procedència francesa, i en canvi afegeix el seu ofici de mestre de cases. En l'emigració francesa a Catalunya podem distingir un grup de treballadors especialitzats i un sense especialitzar. La divisió en focus d'emigració no tant sols serveix per determinar-ne el punt d'origen, sinó que també permet establir diferents patrons d'emigració. La zona de les Terres Altes i Massissos és per excel·lència el país d'origen dels emigrants especialitzats. «La regió, que només contribuïa amb el 16.7% al contingent emigratori, aportava en canvi un 45.4% de tots els artesans i comerciants matriculats el 1637».⁹ Per tant, al costat de la gran massa de joves adolescents i nens que arriben a Catalunya sense cap tipus de formació professional, treballant de mossos i peons, els adults especialitzats en algun ofici determinat, l'aprenentatge del quals els retarda l'edat de sortida del país d'origen, provenen, en la seva majoria, dels Massissos.

Dins dels oficis especialitzats, el de la fusta i construcció és el grup més nombrós, amb més de la meitat de tots els artesans matriculats. Joan Ainaud, en l'estudi *Casas con terrado en el Pirineo*, afirma que els documents testimonien una

5 NADAL I GIRALT, *Immigració i redreç...*, p. 161-162

6 *Ibid.*, p. 162

7 Arxiu Diocesà de Girona, Llibre de Dispenses de Proclames, 20 de març de 1694

8 Arxiu Diocesà de Girona, Parròquia de Sant Esteve de Llémèna, Llibres Matrimonials (M 1684-1820), p. 25

9 NADAL I GIRALT, *Immigració i redreç...*, p. 189



invasió de francesos “mestre de cases” o constructors.¹⁰ Nadal i Giralt no dubten a destacar la gran aportació dels constructors francesos a l'edificació catalana dels segles XVI i XVII. Coincidint amb aquest patró, Antoni Ansesa prové dels Massissos i és mestre de cases.

Per la documentació parroquial, sembla que Antoni Encesa, en casar-se amb la seva segona muller Teresa Nofre i Sala, es va instal·lar a Granollers de Rocacorba de manera definitiva, on neix el seu fill hereu, Joan Encesa, el 1695. Torna a enviudar i el 1702 es casa amb Maria Gelabert: «Dia 23 Setembre de 1702: Antoni Ansesa, viudo, mestre de cases de Granollers de Rocacorba, vol casar ab Maria Gelabert, donzella, filla de Jaume Gelabert, bracer de Sant Climent d'Amer, y de Catherina, sa muller».¹¹ D'aquest tercer matrimoni neixen els seus altres fills: Esteve (1703), Maria (1706), Margarita (1707) i Maria (1709). La casa de l'Antoni Encesa a Granollers de Rocacorba és la casa pairal del cognom Encesa. En l'òbit del seu fill hereu hi especifica: «Als 22 de mars de 1752 morí Joan Ansesa, pagès, de edat de 57 anys poch més poch menos, en sa casa anomenada Mestre Antoni, de Granollers de Rocacorba [...]».¹²

Avui dia, a través de l'Institut d'Estadística de Catalunya sabem que el cognom que va introduir a Catalunya l'Antoni Ansesa, majoritàriament ha declinat cap a la forma Encesa, tot i que encara hi ha petits nuclis residuals de les formes més originals con Ansesa o Ancesa. La catalanització del cognom foraster és conseqüència d'un procés fonològic molt habitual a Catalunya, sobretot amb els cognoms més estranys. En pronunciar-los en català s'anaven deformant, i en no tenir un registre escrit, el cognom evolucionava amb certa facilitat. A tall de conclusió, observem que l'evolució del cognom Ansesa és un exemple clar de la integració d'aquesta emigració francesa al Principat a través de la traducció i l'adaptació lingüística dels noms i els cognoms, com segurament també, l'assimilació de la llengua i els costums.

10 J. AINAUD DE LASARTE, *Casas con terrado en el Pirineo*. Zaragoza: Instituto de Estudios Pirenaicos, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1952.

11 Arxiu Diocesà de Girona, Llibre de Dispenses de Proclames, 23 Setembre de 1702

12 Arxiu Diocesà de Girona, Parròquia de Granollers de Rocacorba, Llibre d'Òbits (01, 1721-1829)

